

Na nohou se nosily krbce z kůže nebo plsti, jednoduchou šňůrkou nebo řeménkem na nártu stažené. Snadno si podobné pořídíte, přetáhnete-li cvičku kusem těžší látky a zavážete podobně, jako u valašských papučí.

Na dosti dlouhé vlasy, které vám vlásenkář připevní, posadíte rovně nad čelo čapku primitivního, kulovitého tvaru, jejíž lem může být vyšívaný nebo kožešinový. Čapka knížecí bývala vyšší, spíše obdélníková, celá ze vzácné kožešiny, se dvěma postranními pasky, visícími na ramena. Dělníci při polních pracích chránili se širším kloboukem, upleteným ze slámy. Ženy úpravou hlavy již v raném středověku rozlišovaly stav svobodný a vdaný. Budete-li představovati na jevišti děvče, spleťte si vlasy do vrkočů, nebo je necháte rozpuštěné a přes čelo převážete vyšívaný pásek (podobný lemu na šatě), nebo sepnete vlasy kovovou čelenkou. Představitelka starší nebo vdané ženy bude mít vlasy zakryté závojovou rouškou, volně přehozenou.

Při hrách z našich dějin dlužno pamatovati, že za panování prvních knížat a králů z rodu Přemyslova vedle západoevropského oděvu nosili všichni venkované a ve městech lid služebný šat po domácku urobený, střihu ryze slovanského.

Na příklad ve scéně, kde kníže Václav svatý pracuje na vinici, nebude vinař, jemu pomáhající, oblečen v tuniku, ale bude mít dlouhou plátěnou košili, sahající hluboko pod pas, podobnou ruské rubaše. Nebo vypravujeme-li kus, kde lid naslouchá učení slovanských věrozvěstů, neoblékneme všechny ženy dlouhými, vyšívanými tunikami. Některé budou mít rubač, který je hrubou reznou suknicí s tlíkem, na ramenou připevněnou tkanicí a přepásaný vlněným pasem. Vlasy jim ovineme šatkou, úzkým pruhem jemnější látky s vlajícími konci.

Šperků tato doba používala skromně. Jen spony ku spinání pláští, čelenky a pasy byly ozdobně pracovány.

Snad žádná hra z prostředí románského neobejde se bez osob vojenských a duchovních. I na ně je třeba při výpravě pamatovati. Voják oblékal brni, která byla buď kožená, posítá lesklými kovovými destičkami nebo kroužky, pozdější bývala spletena z drobných kroužků bez podkladu (drátěná košile). Jeden díl chránil hlavu a krk, druhý trup po pás, někdy i níže. Přílbice s nánosníkem nosila se přes brň. Drátěnou zbroj možno pro jeviště uplésti z provázků na silných jehlicích, aby byla dosti řídká. Mohutný pas náležel též k výbroji, ale meč se naň zavěšoval až v pozdější době rytířské. Vedle meče nosil bojovník luk, štít, kopí nebo sudlici. Rytířská výbroj byla početnější, ale to náleží do kapitoly pozdější.

Zavítí
hlavy.
Eliška
Pře-
myslovna.
Poprsí
z chrámu
sv. Víta
v Praze.

Šat kněžský musí rovněž býti dobový. Herec oblékne dlouhou, řasnatou albu, obyčejně z těžšího kmentu, někdy jen bílou, plátěnou rochetu a casuli oválného střihu. Důrazně připomínám, že žádná z těchto částí oděvu nesmí být ukončena krajkou, protože krajka je výrobek doby značně pozdější. Uvedená kněžská roucha mohou býti ozdobena pouze náznakem vyšívaných lemů na obrubě.

Počátkem druhého tisíciletí se vkus v západní Evropě změnil. Mužská tunika se krátila a zužovala. Na nohy oblékali přiléhavé soukenné nohavice. Ve 13. stol. šily se tuniky již tak úzké a krátké, že bylo nutno je v předu rozstříhnouti a spínati knoflíčky. Tak vznikl kabátec. Zvláštní módou kabátce byl velký límec, spadající na ramena, při okraji rozstřižený. U šviháků býval i dolení okraj kabátce a ukončení širokých rukávů podobně rozstříháno nebo vy-

Oděvy
doby
gotické.
Detail
sošnické
výzdoby
chrámu
P. Marie
před
Týnem
v Praze.

zoubkováno. Kabátec byl přepásán koženým pasem, na nějž si již zavěšovali kratší meč; řemeslníci a obchodníci kabelku. Na hlavy posazovali mimo čapky plstěné klobouky se širším neb i úzkým okrajem.*)

Tato móda dostala se k nám opožděně, až za vlády Lucemburků. Zvláště u dvora Karla IV. našla mnoho obdivovatelů. Venkovští zemané a starší muži vůbec i v této době raději se odívali tunikou, které se v Čechách říkalo sukně. Sahala ke kolenům, bývala již bez vyšívání lemů, ozdobena jen velkým límcem často odlišné barvy.

Vrchním oděvem byly soukenné pláště, volně přes ramena přehozené, v zimě podšité kožešinou.

*) Novinkou byly kuklice, které zahalovaly hlavu a spadaly až na ramena.

Menším změnám podlehl šat žen. Jejich dvě tuniky byly v oblibě i ve stol. 12. a 13. jen s tím rozdílem, že byly méně řasnaté a zvláště u vrchní snažily se dosíci přiléhavosti k tělu. Rukávy její měly zvonový tvar a u ruky se rozšiřovaly až přes metr. Ani ženy nekrášlily již oděv vyšíványými lemy. Úprava hlavy svobodných se nezměnila. Zato závojové rouchy vdaných se začaly přiškrobovati a různě stáčet do varhánků kol hlavy.

Na nohou nosili jak ženy, tak mužové krbce nebo zašpičatělé botičky, sahající ke kotníkům, nebo málo nad ně. Zhotovovaly se ze sukna, plsti nebo jemné kůže.

Je nutné, abychom i na jevišti rozlišovali lid zbrojný a rytíře. Odění zbrojnošů se valně nelišilo od popsaného již šatu vojenského doby románské, jen místo prilby někdy nosili široké klobouky a drátěnou brň navlékali i na ruce a nohy.

Odění rytíře bylo mnohem složitější: Dokonalejší ochranu mu poskytl pancíř a pláty, ukuté z kovových destiček, někdy ozdobených tepáním nebo ciselováním. Zbrojné roucho či vafurok se oblékalo přes pancíř, bývalo po stranách rozstřižené a bez rukávů zhotovovalo se z vzácných látek. Když podle rytířských mravů začaly se nosit rodové barvy, byly tyto na něm viditelně vyznačeny. Z prilbice vyvinul se helm, který více chránil. Slavnostní helm rytířů býval ukončen zlaceným klenotem s peřím pštrosím, supím nebo orlím. Někdy i jemný závoj vyvolené paní vlál s klenotu. Byl-li rytíř v plné výzbroji, nechyběly mu ani ochranné rukavice, štítky náramenní a kovová obuv. Symbolem rytířské důstojnosti byl pas, na nějž se zavěšoval meč na levý bok, spíše poněkud ku předu. Vedle meče používal rytíř kopí, oštěpu, praporece a štítu.

Obradní šat kněžský se v této době nelišil od oděvu doby předešlé, již dříve popsané. Mnozí církevní hodnostáři oblékali se nejraději civilně, podle běžného vkusu, až jim to mravokárci vytýkali. V divadelních kusech s dějem ze stol. 14. se často objevují též řeholníci. Jejich šat podle předpisů se však nemění, možno je tedy obléknout tak, jak známe dnes dominikány, františkány a jiné řádové bratry.

Rytířský zvyk zhotovovati šat z látek v barvách šlechtických rodů zalíbil se tak, že ve 14. stol. stalo se obecnou modou hotoviti kabátce ze dvou odlišných látek stejně, jako míti každou nohavici nebo rukáv z jiné látky. Pohled na tehdejší ulice nebo tržiště byl opravdu veselý, představíme-li si všechny ty ostře zelené, červené, cihlové i šafránově žluté barvy, do nichž byli ustrojeni šviháci 14. stol. K tomu měli velmi špičaté boty, nezřídka ukončené rolničkou. Na dlouhé vlasy, splývající k rameni, nasazovali plstěné klobouky, někdy s okrajem zvednutým, jen ve předu protaženým nad oči.